

VOORAF

Onder de Nederlandse dichters uit de zeventiende neemt Willem Godschalck van Focquenbroch een aparte positie in. Zijn werk spreekt ook vandaag nog vele lezers aan. Wie kent niet de lijfspreuk van deze fervente pijproker: 'Fumus Gloria Mundi.' Auteurs als Slauerhoff en Hermans toonden belangstelling voor Focquenbrochs werk, dat verrassend modern aandoet. Ook literair-historisch gezien is Focquenbroch een belangrijke figuur. Hij heeft de burleske dichttrant in de Nederlanden bekend gemaakt. Tot ver in de achttiende eeuw gold hij als het prototype van een 'geestig auteur'.

Deze belangstelling voor Focquenbroch heeft echter nog niet geleid tot een volledige heruitgave van zijn oeuvre. Voor het werk dat in de drie bundels met de titel *Thalia* voorkomt, moeten we het stellen met enkele bloemlezingen.

De *Afrikaense Thalia*, die hier integraal herdrukt wordt, is Focquenbrochs derde bundel. In tegenstelling tot de andere twee, bevat deze bundel uitsluitend Nederlandse teksten. Hij is met name interessant vanwege de vele brieven die erin zijn opgenomen en vanwege de centrale rol die hij speelt in de discussie rond het auteurschap van teksten die onder Focquenbrochs naam zijn uitgegeven. [p. I]

WILLEM GODSCHALCK VAN FOCQUENBROCH

Willem Godschalck van Focquenbroch werd op 26 april 1640 gedoopt in de Oude Kerk te Amsterdam. Zijn vader Paulus van Focquenbroch kwam uit een Antwerpse familie van kleine kooplieden, zijn moeder Catharina Sweers was de dochter van een uit Antwerpen afkomstige 'huystimmerman'. Janneke en Paulus jr., oudere kinderen uit dit huwelijk, zijn waarschijnlijk jong gestorven. Willems jongere broer Jacobus vestigde zich later als arts te Alkmaar. Focquenbroch sr. moet een redelijk bemiddelde handelaar zijn geweest. Zo kocht hij in 1644 'De Zilveren Doornenkroon', een huis aan de Anthonisbreestraat (het vijfde vanaf het huis van de schilder Rembrandt), voor 9800 gulden. Later kwam hij waarschijnlijk in liquiditeitsproblemen, want in 1650 moest hij het weer verkopen. Het bracht toen 10.720 gulden op. Hierna woonde de familie op de Oudezijds Voorburgwal en later op de Singel. Beide ouders overleden in 1666. Over Focquenbrochs schoolopleiding zijn weinig feiten bekend. Wellicht heeft hij de Latijnse school van Jacobus Heyblocq, die een verre verwant van hem was, bezocht. Focquenbroch schreef ook in zijn *Album Amicorum*¹. Een van zijn bijdragen is het gedicht 'Aen Mijn Heer Jacob Heijblock; Op sijn versoek om een Vaersjen' dat met kleine wijzigingen op p. 86 van de *Afrikaense Thalia* te vinden is. Waarschijnlijk is Focquenbroch daarna aan het Amsterdamse Atheneum Illustre met zijn [p. II] studie in de medicijnen begonnen. In die tijd kon men te Amsterdam wel college krijgen in dit vak, maar niet promoveren. Voor deze promotie ging Focquenbroch naar Utrecht. Daar liet hij zich op 29 maart 1662 inschrijven, om er op 10 juni van het zelfde jaar al te promoveren. Zijn proefschrift droeg de titel *De lue venerea* (Over geslachtsziekte), in die jaren een gangbaar onderwerp voor een medische dissertatie. Focquenbrochs vriendenkring is nog niet afdoende onderzocht. Enkele gedichten zullen voor studievrienden van hem geschreven zijn, zoals Johannes van Bersingen (wellicht de Dr. Jan op p. 76 van de *Afrikaense Thalia*) en Johannes van Royen. Volgens de 'Voor-reden' in de *Afrikaense Thalia* was Focquenbroch ook bevriend met Aernout van Overbeke. Zijn beste vriend was zonder twijfel Johannes Ulaeus, die hierna nog aan de orde zal komen. Verder moet hij een meer dan zakelijke band gehad hebben met de boekverkoper Johannes van den Bergh, zijn uitgever. Hij wijdde enkele gedichten aan hem en zijn vrouw Johanna Wasteliers. De gedichten die Focquenbroch voor Maria van Sypesteyn schreef, die uit een aanzienlijk geslacht

kwam, spreken echter het meest tot de verbeelding.² Een vriendschapsband met Constantijn Huygens, aan wie de brief op p. 128 van de *Afrikaense Thalia* is gericht, is vrijwel uitgesloten. Over een eigen praktijk van Focquenbroch zijn geen gegevens bekend. Pas in 1668, twee jaar na [p. III] de dood van zijn ouders, heeft Focquenbroch aantoonbaar inkomsten als armendokter in dienst van de diakonie. Hiermee verdiende hij f 150,- per jaar. Wanneer Focquenbroch alleen hiervan heeft moeten rondkomen, zal hij zich nauwelijks in leven hebben kunnen houden. Inmiddels waren enkele van zijn literaire werken gepubliceerd. In 1663 verscheen *De verwarde jealousy*, een bewerking van Molière's succesvolle *Sganarelle ou le cocu imaginaire* uit 1660, door Focquenbroch kennelijk voor de schouwburg gemaakt. Daar ging het stuk in première op 23 april 1663.

De bruiloftstukken *De klucht van de weyerey* en *Klugt van Hans Keyenvresser* zijn, hoewel ze het jaartal 1665 dragen, waarschijnlijk al in 1664 verschenen. Deze kluchten zijn opgenomen in de bundel *Thalia, of geurige sang-goddin* die op 20 december 1664 in de winkel lag, eveneens met het jaartal 1665. De *Thalia* werd uitgegeven door Johannes van den Bergh, die verder alle bij het leven van Focquenbroch verschenen werken verzorgde.³ De titel van deze bundel kan men als programmatisch beschouwen: Thalia is de muze van de komedie en 'geurige', d.w.z. geestige, dichtkunst. Hij bevat een burlesk episch gedicht (de bewerking van Scarons 'Typhon'), bruiloftsdichten, gedichten die een geschenk begeleidden, burleske en petrarcistische lyriek, overpeinzingen, puntgedichten, (rijm-)brieven en liedjes, zowel in het Nederlands als in het Frans. De liedjes zijn contrafacten: nieuwe teksten op bekende melodieën. Die melodie werd door [p. IV] middel van haar benaming of de eerste regel van een bekende tekst op die melodie aangegeven. De latere *Thalia's* hebben een soortgelijke inhoud.

In 1665 viel de bisschop van Munster de Republiek binnen. Ter gelegenheid hiervan verscheen het pamflet *Den Munstersche trommel-slag, op den Hollandschen toon*, waarin wordt gesteld dat de Hollandse ketters nu eens flink aangepakt zullen worden. Hierop reageerde Focquenbroch met *Een Hollandsche vuyst-slag, op een Brabandsche koon*. Zo was ook het verslaan van de Engelse vloot in 1666 voor Focquenbroch en zijn vriend Johannes Ulaeus aanleiding om een *Verdubbelt zegen-sangh, der negen musen* te schrijven. Ulaeus bezingt hierin de dapperheid van de Hollanders en Focquenbroch maakt met behulp van dezelfde rijmwoorden de Engelsen belachelijk.

Johannes Ulaeus werkte ook mee aan een vertaling c.q. bewerking van Vergilius' *Eclogae* die onder de titel *De herdere-sangen van Virgilius Maro* in 1666 verscheen. Wederom nam Ulaeus het serieuze deel voor zijn rekening. Hij maakte een gewone vertaling, terwijl Focquenbroch de zangen in burleske stijl bewerkte.

Op 7 augustus 1668 kwam een nieuwe bundel uit, *Thalia, of geurige zang-goddin, tweede deel*, even later gevolgd door een herdruk van de eerste (op 25 augustus). In deze tweede bundel zijn de *Munstersche trommelslag* en de *Hollandsche vuyst-slag* opgenomen en tevens Focquenbrochs aandeel in het *Verdub[p. V]belt zegen-sangh*. Focquenbroch zelf had toen echter het land verlaten. Na sollicitatie bij de Amsterdamse kamer van de West-Indische Compagnie had hij op 23 april de functie van fiscaal gekregen, een soort douane-ambtenaar en commissaris van politie. Zijn voornaamste taak was het opbrengen van de zogenaamde 'lorredraaiers', schepen die handel dreven in strijd met het monopolie van de W.I.C., en verder moest hij de orde onder het personeel van de W.I.C. handhaven. De verdiensten waren goed en er was een aantrekkelijke premie van 1/3 van de geconfisqueerde goederen. Dit laatste was voor Focquenbroch een belangrijke reden om dit ambt te ambiëren. Zijn standplaats aan de kust van Guinee was het voormalige Portugese fort 'Saô Jorge da Mina' dat later 'Elmina' genoemd werd. Hier was hij, zoals hij zelf zei "de tweede persoon van een kleyn koninckrijk", in rang direct onder de directeur-generaal.

Op 17 juli 1668 vertrok Focquenbroch met het schip 'De Gideon' van Texel naar Elmina. Zijn neef Philip van Heeden, die al eerder als koopman in de kolonien had gewerkt, vergezelde hem.

Uit de brieven die hij vanuit Guinee schreef, blijkt dat Focquenbroch zich erg eenzaam voelde, vooral na de dood van zijn neef Philip begin 1669. Ziektes waren aan de orde van de dag in Elmina en Focquenbroch moest regelmatig voor andere functionarissen invallen. In de maanden april tot en met juli van het jaar 1670 woedde er een hevige epidemie in de handelspost. Van deze epidemie is Focquenbroch hoogstwaarschijnlijk ook het slacht[p. VI]offer geworden. Er zijn aanwijzingen, dat Focquenbrochs overlijden in een missive die op 14 juli 1670 gedateerd was aan de W.I.C. werd gemeld. De missive zelf is echter verloren gegaan.

In april 1674 verscheen posthuum het blijspel *Min in't lazarus-huys*, een bewerking van Lope de Vega's *Los locos de Valencia*. De tekst moet al eerder in Amsterdam gecirculeerd hebben, want hij kwam op 10 december 1669 ter tafel tijdens een bijeenkomst van het letterkundig genootschap 'Nil Volentibus Arduum'.

De derde en laatste bundel van Focquenbroch werd in 1678 uitgegeven, namelijk de *Afrikaense Thalia, Of het derde deel van de geurige zang-godin*. In de latere verzameledities, met name *Alle de wercken* uit 1679 en *Alle de werken* uit 1696 die door Abraham Bogaert verzorgd werd, komen nog enkele nieuwe teksten voor, die echter voor een groot deel niet van Focquenbroch zijn.

In de zeventiende en achttiende eeuw was Focquenbroch een bekend auteur. Zijn werken werden vele malen herdrukt, vooral de *Min in't lazarus-huys*, dat ook in de schouwburg nog lange tijd succes had. Men zag hem in de eerste plaats als een 'geestige' dichter. Hij was degene die de burleske dichttrant, waarbij men een hoogdravend onderwerp in een alledaagse stijl behandelt, in de Republiek bekend maakte. Focquenbrochs belangrijkste voorbeeld was de Franse dichter Paul Scarron (1610-1660). Enkele werken van Focquenbroch zijn bewerkingen van een origineel van Scarron, die bijvoorbeeld ook een travestie van de [p. VII] *Aeneis* geschreven had. Het is ook deze schatplichtigheid aan Scarron die de inleider van Aernout van Overbeke's *Geestige werken* Focquenbroch verwijt: "Fockenburgh soude veel meer gedaen hebben, indien sijn Reusestrijdt, en het eerste boeck van den *Aeneis van Virgilius* uyt sijn eygen inventie ghesprooten waren, die doch wel het voornaemste gedeelte van sijn geheele *Thalia* uytmaken." Uit de kontekst blijkt echter dat hij een auteur is die naast Bredero en Coster niet ongenoemd kan blijven.⁴ Ook Arnold Moonen vergelijkt Focquenbroch in zijn lofdichten voor het *Tweede deel van Thalia* met Bredero en noemt hem een "Duitsche Martiael". Marguc poneert in zijn proefschrift dat Focquenbrochs werk vooral een jong publiek met een hogere opleiding heeft aangesproken.

De geestige kant van Focquenbrochs werk heeft de serieuze en petrarcistische kant altijd overschaduwde. In de negentiende eeuw raakte hij wegens zijn platheid in ongenade. De herwaardering kwam begin deze eeuw op gang, maar zette pas na de oorlog door. Tot een volledige uitgave van zijn werk heeft dit echter nog niet geleid.

DE AFRIKAENSE THALIA

Zoals gezegd staat het auteurschap van verscheidene postuum uitgegeven teksten ter discussie. De 'Waerschouwingh aen de lesers' en de 'Voor-reden' aan het begin van de *Afrikaense Thalia* spelen hierbij een centrale rol. In de 'Waerschouwingh' zetten de [p. VIII] tekstbezorgers zich af tegen de verzameluitgave die Baltus Boeckholt in 1675 uitbracht. Had hij Focquenbrochs vrienden gekend in zijn uitgave, dan zouden het publiek 'ontallijcke fauten' en enkele apocriefe teksten bespaard zijn gebleven. Nochtans wordt in de 'Voor-reden' toegegeven dat ook dit deel enkele teksten bevat die niet van Focquenbroch zijn. De vraag is voor ons: zijn de uitlatingen van deze tekstbezorgers betrouwbaar?

In de 'Voor-reden' wordt gesteld dat het tweede boek van de *Aeneis* niet van Focquenbroch is, maar van een vriend waarmee hij alle twaalf boeken zou bewerken. We denken dan onmiddellijk aan Johannes Ulaeus, met wie Focquenbroch ook Vergilius' *Eclogae* heeft bewerkt genomen.⁵

Johannes Ulaeus kan tevens de auteur zijn van de overige teksten die niet van Focquenbroch zijn. Van enkele weten we dit zeker. De verdubbelde rondelen die als 'Toe-gift' zijn opgenomen komen, op de eerste na, voor in een autograaf van Ulaeus die in het gemeentearchief te Alkmaar berust. Het is dus zeker dat Ulaeus kopij heeft geleverd voor de *Afrikaense Thalia*; dit maakt zijn betrokkenheid als editeur zeer waarschijnlijk. We moeten de opmerking in de 'Waerschouwing' dan ook serieus nemen.

Hoewel de editie van Boeckholt in een slecht daglicht werd geplaatst, is er in de *Afrikaense Thalia* toch naar verwezen. Op p. 88 staat een verwijzing naar "'t [p. IX] eerste deel van Thalia Fol.132", en dat kan alleen maar slaan op het gedicht 'Op het spinnen van Me-juffr. N.N.' in de Boeckholt-uitgave. Zo verwijst men op p.133 naar 'Aen Phillis' met als eerste regel "Nooyt stal een dief soo wel als ghy".

JOHANNES ULAEUS

Nu Johannes Ulaeus co-auteur en waarschijnlijk ook tekstbezorger van de *Afrikaense Thalia* blijkt te zijn geweest, verdient hij enige aandacht.

Johannes Ulaeus werd op 11 oktober 1640 gedoopt in de Oude Kerk te Amsterdam. Zijn ouders, Dirck Jansz. Ulaeus en Maria Pieters Nierop, waren oorspronkelijk afkomstig uit het oosten van het land en hadden bezittingen in de buurt van Kleef.

Ulaeus en Focquenbroch waren dus leeftijdsgenoten. Hoe hun vriendschap is ontstaan, kunnen we op dit moment slechts gissen. Wellicht kenden ze elkaar van de Latijnse school. Ulaeus heeft in ieder geval zo'n vooropleiding gehad, want in 1654 schreef hij zich in aan de Leidse universiteit, gelijk met zijn broer Adriaan. In eerste instantie studeerde hij daar letteren, maar in 1659 treffen we hem te Franeker aan als student in de rechten, vervolgens in 1660 te Leiden als filosofie-student en tenslotte in 1665 te Utrecht als [p. X] student in de theologie. Zoals gezegd, heeft hij in deze tijd met Focquenbroch gewerkt aan het *Verdubbelt zegen-sangh* en *De Herders-sangen van Virgilius*.

Op 30 mei 1668 werd Ulaeus ingeschreven als lidmaat van de Hervormde Kerk te Alkmaar. Hij kwam uit Utrecht en was op dat moment proponent, dat wil zeggen, beroepbaar als predikant. Hij moet daarna nog een keer naar Utrecht zijn verhuisd, want in 1674 werd hij voor een tweede keer ingeschreven als afkomstig uit die stad.

In Alkmaar was Ulaeus zeker literair actief. Hiervan getuigen de handschriften *Verdubbelde rondeelen, angaende d'oorloghs- en staetse saecken van deese tijt, in het collegie tot Alkmaer* en *Verdubbelde rondeelen angaende Huwelijken, vrijerijen, en besondere voorvallen in allerhande gelegentheit, in het collegij van Alkmaer* die zich in het Alkmaarse gemeentearchief bevinden⁶. Hierin komen 27 verschillende gedichten voor, waarvan er 5 in de *Afrikaense Thalia* te vinden zijn en 10 in Focquenbrochs verzamelde werken uit 1696. Verder verscheen in 1673 bij De Wees te Alkmaar Ulaeus' pamflet *De doodelijke na-smaek van de France brandewijn*, dat in hetzelfde verzamelde werk te vinden is. De Wees gaf later ook de *Min in't lazarus-huys* uit, "Van nieuws oversien, en verbeterd, na de oprechte copye van den authour".

Op 16 maart 1681 werd de ondertrouw van Ulaeus met Catharina Hensbroek aangetekend. Zij woonden toen beiden in Alkmaar. Het huwelijk werd op 30 maart voltrokken in St. Pancras. Kort daarna ver[p. XI]trok Ulaeus naar Wamel in Gelderland, waar hij beroepen was als predikant. In 1684 kreeg hij een betere post te Tilburg, waar zijn broer Adriaan al sinds 1676 woonde. Ook in zijn Tilburgse tijd bleef Ulaeus schrijven. Van zijn hand verschenen nog *Vreugde-zang, gezongen op de dank, en vierdag, over de vrede, tusschen de koning van Vrankryk, en de Staten Generaal* (1697), *Nieuwe-modischen oorlog, of Mars in conjunctie met de Vreede* (1702), treurdichten op het overlijden van Elisabeth de Claar (1716) en Philippus Sint Amant (1717) haar echtgenoot en *Salomons spreuken en Prediker* (1736), een berijming van

deze bijbelboeken. Hij schreef tevens enkele lofdichten voor het werk van zijn collega's Golzius en Gargon.

Ulaeus en zijn vrouw zijn tot hun dood in Tilburg blijven wonen. Catharina Hensbroek werd begraven op 5 april 1732 en Johannes Ulaeus op 11 december 1734.

DE EDITIE

W.G. van Focquenbroch [en Johannes Ulaeus]: *Afrikaense Thalia, of het derde deel van de geurige zang-godin*. Amsterdam: Jan ten Hoorn, 1678.

Opbouwformule:

8°: π^8 , A-N⁸.

[\$5 (-A5, -N5)]

112 bladen, gepagineerd= [16], 1-200, [8].

[p. XII]Dit is de eerste druk van de *Afrikaense Thalia*. Een exemplaar van deze editie heeft als kopij gediend voor de uitgave van Lindenius en Vinck in 1679, die op haar beurt weer kopij was voor de editie van wed. Michiel de Groot en Gysbert de Groot. In de latere verzamelde werken (1696, 1709, 1723 en 1766) heeft Abraham Bogaert vele malen ingegrepen in de tekst.

Bovendien zijn daar de afzonderlijke bundels niet meer als zodanig te herkennen; er is gekozen voor een indeling naar genre.

De hier uitgegeven editie zal gedrukt zijn na 20 november 1677. Op die datum adverteerde Jan ten Hoorn *De geestige werken* van Aernout van Overbeke in de *Amsterdamsche Saturdayse Courant*. Dit werk, waarin de 'Voor-reden' van de *Afrikaense Thalia* naar verwezen wordt, heeft reeds het jaartal 1678.

In alle gecollationeerde exemplaren van deze editie is de kopregel vanaf het E-katern in een foutieve volgorde gezet, namelijk "Geurige Zang-Godin" op de verso-zijde en "Afrikaense Thalia of" op de recto-zijde. Dat dit in alle katernen zo is, wijst erop dat de kopregels in de vorm zijn blijven staan en de nieuwe pagina's hierin zijn geplaatst. Uit mijn onderzoek is echter gebleken dat de kopregels een paar maal opnieuw zijn gezet; slechts in enkele vormen heb ik identiek zetsel aangetroffen. Verder moet minstens een deel van het zetsel onmiddellijk na het drukken zijn afgebroken en vervolgens opnieuw gebruikt. Dit kan men zien de beschadigde initiaal "W" op p. 83 die ook op p. 106 voor komt.[p. XIII]

Omdat het voorwerk gepagineerd noch gesigneerd is, wordt ernaar verwezen d.m.v. van de toegekende signatuur (π), en een foliumaanduiding. Deze aanduiding is tussen rechte haken aan de voet van de pagina geplaatst.

DE KEUZE VAN HET EXEMPLAAR

De volgende exemplaren zijn door mij gevonden⁷:

- 1- Amsterdam: UB 1049 E 19
- 2- Den Haag: KB 8 C 28
opbouw: π^8 ($-\pi 1, -\pi 8$), A-M⁸, N⁸ (-N8)
- 3- Den Haag: KB 3176 G 16:5
- 4- Deventer: Atheneumbibliotheek Mo 577:5
provenance: J. Monsma
- 5- Gent: UB BL 7725:5
provenance: Snellaert
- 6- Londen: British Library 11556.bb.16
- 7- Washington : Folger Shakespeare Library (NUC deel 724)
PT 5651 F7 A5 1678 cage.

opbouw: π^8 , A-B⁸, G⁸, D-N⁸. (het G-katern komt twee maal voor).

De gegevens betreffende de nummers 6 en 7 ontleen ik [p. XIV] aan de gedrukte catalogi. De nummers 3, 4, en 5 zijn toegevoegd aan de verzameluitgave van Baltus Boekholt: W.G. van Focquenburgh: *Alle de wercken*. Amsterdam 1675/1676. Deze verzameleditie, die zowel met het jaartal 1675 als met 1676 voorkomt, behelst de *Thalia, of geurige zang-godin, Tweede deel van Thalia of geurige zang-godin, Min in't lazarus-huys* en *De herders-sangen van Virgilius Maro* uitgeven in 1666 door Johannes van den Bergh te Amsterdam. Al deze onderdelen worden op de eerste titelpagina genoemd. De *Afrikaense Thalia* echter niet.

De exemplaren 1 t/m 5 heb ik volledig gecollationeerd met behulp van transparante kopieën. Hierbij zijn buiten enkele gevallen van zetselschade slechts op twee bladzijden correcties aangetroffen. Beide bladzijden zitten in de buitenvorm van het π -katern. Staat II is de gecorrigeerde staat.

I	$\pi 3r$ r.29 $\pi 7r$ r. 2	Sotises, dewelcke wy tegenwoordigh niet noodigh [..] Liefhebbers die door Focqs gesangen exemplaren 2, 3, 5
II	$\pi 3r$ r.29 $\pi 7r$ r. 2	Sottises, dewelcke wy tegenwoordigh niet nodigh [..] Liefhebbers die eer Focqs gesangen exemplaren 1, 4

Wanneer we naar de staat van correctie kijken, komen [p. XV] zowel het Amsterdamse als het Deventer exemplaar in aanmerking om gereproduceerd te worden. Het Amsterdamse exemplaar heeft echter een aantal verkleurde bladzijden en op enkele plaatsen hinderlijke inktvlekken in de tekst. Op grond hiervan is gekozen voor reproductie van het Deventer exemplaar.

SELECTIEVE BIBLIOGRAFIE

a. Tekstuitgaven

- De Min in't lazarus huys*. Ingeleid en van aantekeningen voorzien door M. Terstegge. [Z.pl.,] 1973. Wikor theaterbibliotheek 35.
- Typhon of de reusen-strijdt*. Ingeleid en geannoteerd door L. Laureys. Zutphen, [1978]. Klassiek Letterkundig Pantheon 224.
- De verwarde jealousy*. Naar de Amsterdamse druk van 1663. Ingeleid en geannoteerd door J.C. Feller. Tweede oplage Culemborg, [1978]. (Eerste oplage Gorinchem, 1968.)
- Een keus uit zijn werk*. Met een inleiding door L. Baekelmans. Antwerpen [enz.], 1911.
- Bloemlezing uit zijn lyriek*. Met een inleiding van W.F. Hermans. Amsterdam, 1946.
- De geurige zanggodin*. Keuze en inleiding door Bert Decorte. Hasselt, [1966]. Vlaamse pocket, Poetisch erfdeel der Nederlanden 48.
- Bloemlezing uit de gedichten en brieven*. Met inleiding en aantekeningen door C.J. Kuik. Zutphen, [1977]. Klassiek Letterkundig Pantheon 207.
- Typhon of de reusen-strijdt*. Ingeleid en geannoteerd door L. Laureys. Zutphen, [1978]. Klassiek Letterkundig Pantheon 224.

b. Studies

- F. Binder en N. Schneeloch: 'Dirck Dircksz. Wilre en Willem Godschalk van Focquenbroch(?) geschilderd door Pieter de Wit te Elmina in 1669.' In: *Bulletin van het Rijksmuseum* 27 (1979), 7-29.
- H. Boontje: 'Willem Godschalck van Focquenbroch.' In: *Vandaag* 12. Utrecht, 1966, 34-

50.[p. XIX]

- J. Helwig: 'Wolfgang Marguc. *Willem Godschalck van Focquenbroch, Ergänzende Prolegomena [etc.]*.' In: *Spektator* 14 (1984- 1985), 75-79.
- B. de Ligt: 'Aantekeningen bij een uitgave van W.G. van Focquenbrochs "Afrikaense Thalia".' In: *Spiegel der letteren* 6 (1962-1963), 50-56.
- B. de Ligt: 'Focquenbroch en Scarron.' In: *Spiegel der letteren* 9 (1965- 1966), 161-184.
- B. de Ligt: 'Focquenbroch, familie en kennissen.' In: *Spiegel der letteren* 12 (1969-1970), 293-298.
- B. de Ligt: 'Fumus Gloria Mundi.' In: *De nieuwe taalgids* 63 (1970), 249- 260.
- B. de Ligt: 'Uit de geschiedenis van een sonnet.' In: *De nieuwe taalgids* 68 (1975), 368-376.
- W. Marguc: *Willem Godschalck van Focquenbroch, Ergänzende Prolegomena*. Leuven, [1983]. Leuvense studien en tekstuittgaven, nieuwe reeks 3.
- L. Strengholt: 'Focquenbroch en Huygens.' In: *Huygens-studies, Bijdragen tot het onderzoek van de poezie van Constantijn Huygens*. Amsterdam, 1976. Diss. Amsterdam V.U., pp. 163-172.
- J.A. Worp: 'Focquenbroch.' In: *De gids* 45 (1881), 499-532.

[p. XV]NOTEN

N.B. Enkele biografische gegevens van Focquenbroch ontleen ik aan de scriptie *Willem Godschalck van Focquenbroch, z'n familie, z'n vrienden en z'n werk*, waarmee P. Kroone in 1982 te Amsterdam afstudeerde. Deze studie bevat vele nog onbekende gegevens. Hierbij dank ik hem voor zijn medewerking.[p. XVIII]

¹ 's-Gravenhage: Koninklijke Bibliotheek 131 H 26. p. 90.

² W. Marguc: *Willem Godschalck van Focquenbroch, Ergänzende Prolegomena*. pp. 135-179.

³ Van *Een Hollandsche vuyst-slag* is dit niet zeker.

⁴ Naar deze pasage wordt op @4v van de *Afrikaense Thalia* verwezen.

⁵ Marguc komt, na vergelijking van de stijl van de bewerking het eerste boek van de *Aeneis* met de bewerking van het tweede boek, ook tot de conclusie dat deze niet door dezelfde auteur zijn gemaakt.

⁶ Alkmaar G.A.: collectie aanwinsten 375, olim 411.

⁷ Er is gezocht in:

Alkmaar,	Gemeentearchief
Amsterdam,	UB, UB V.U., Toneelmuseum, Vondelmuseum, Gemeente-archief
Antwerpen,	Bibliotheek UFSIA, Museum Plantijn-Moretus, Stadsbibliotheek
Brussel,	KB Albert I, UB V.U.
Deventer,	Atheneumbibliotheek
Gent,	UB
's-Gravenhage,	KB
Groningen,	UB
Haarlem,	Stadsbibliotheek
Leeuwarden,	Provinciale bibliotheek
Leiden,	UB, Gemeentearchief
Leuven,	UB, Bibliotheek v.d. theologische faculteit
Middelburg,	Provinciale bibliotheek
Nijmegen,	UB
Rotterdam,	Centrale openbare bibliotheek, Gemeente archief
Tilburg,	Bibliotheek v.d. hogeschool, Bibliotheek v.d. theologische faculteit, Gemeentearchief
Utrecht,	UB, Gemeentearchief, Provinciaal rijksarchief,

en in de gedrukte catalogi van de British Library te Londen, de Bibliotheque Nationale te Parijs, in de *The National Union Catalog, Pre-1956 imprints* en in de *Katalog der Drukschriften 1501-1929* van de Oostenrijkische Nationalbibliothek te Wenen, die in microfiche- vorm is uitgegeven.